

אמת ליעקב בישראל, חל"צ 516288420
ע"י עו"ד יצחק בם מרח' הגורן 5, אפרת
טל' 054-7546790, פקסמייל 026738931 ;
דוא"ל itzikbam@gmail.com

(העותרת)

נגד

- 1. שר העבודה**
 - 2. היועצת המשפטית לממשלה**
- ע"י ע"י פרקליטות המדינה, מח' בג"צים
רח' צלאח-א-דין 29, ירושלים,
טל : 02-6466950, פקס : 02-6467011

(המשיבים)

עתירה דחופה לצו על תנאי

בית המשפט הנכבד מתבקש להוציא צו על תנאי שיורה למשיבים לבוא וליתן טעם מדוע לא יעדכנו לאלתר את סטטוס הזכאות להשתתפות בתשלומי מעונות ילדים של הורים, אשר היו רשומים בעבר כאברכים וביקשו לשנות את מעמדם בעקבות יציאה לעבודה, פתיחת עסק, תחילת לימודים, נכות וכיוצא באלה. כן מתבקש בית המשפט הנכבד להוציא צו על תנאי שיורה למשיב 1 לבוא וליתן טעם מדוע לא ייבחנו לאלתר את בקשות הזכאות שהגישו מי שהיו רשומים כלומדים במוסדות תורניים, ומדוע לא יבוטלו כל מגבלות שהוטלו על האפשרות לשנות את סטטוס הזכאות של מי שהיו רשומים כלומדים במוסדות תורניים וביקשו לשנות את סטטוס הזכאות מאברך לכל סטטוס אחר, בהתאם למצבם ועמידתם במבחני הזכאות.

דחיפותה של העתירה נובעת מכך, שסירוב משרד העבודה לבחון ולהחליט בבקשות לשינוי סטטוס של לומדי מוסדות תורניים שעומדים בקריטריון זכאות נוסף פוגע באופן קשה במאות רבות של משפחות, אשר להלכה זכאיות להשתתפות המדינה בשכר לימוד במעונות, אך אינן מקבלות את ההשתתפות למעשה.

אלה נימוקי העתירה בתמצית :

א. תמצית

1. משרד העבודה משתתף בשכר הלימוד בפעוטונים בהתאם לדרגת הזכאות שנקבעת בהתאם לנוהל *השתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעון או במשפחתון*. בעקבות פסיקת בית המשפט הנכבד הזה בבג"צ 6198/23 *התנועה לאיכות השלטון נ' שר הביטחון*, קבע המשנה ליועצת המשפטית לממשלה, כי תלמידי מוסדות תורניים החייבים בגיוס שלא הסדירו מעמדם מול צה"ל לא יהיו זכאים להשתתפות בשכר הלימוד במעונות היום של ילדיהם. בעקבות הקביעה, שר העבודה נמנע מלפרסם מבחנים למתן תמיכות לשנת תשפ"ה. כנגד הקביעה של המשנה ליועצת מחד וכנגד אי-

פרסום של המבחנים למתן תמיכות מאידך הוגשו עתירות לבג"צ. ב-18 בנובמבר 2024 נדונו העתירות בעקבות הדיון ניתן פסק דין מוסכם לפיו שר העבודה יפרסם את מבחני התמיכות תוך חודש ימים ממועד הפסק, ואילו לגבי תלמידי מוסדות התורניים החייבים בגיוס תיקבע תקופת מעבר נוספת של שלושה חודשים, עד ליום ה-28.2.2025.

2. בתקופת המעבר ואף לפניו, תלמידי מוסדות תורניים רבים הוסיפו קמח על תורתם ועול הפרנסה על עול התורה. חלקם התחילו לעבוד, חלקם פתחו עסק, חלקם התחילו בלימודים מוכרים במסלולי לימודים מכווני תעסוקה. חלק מן האברכים היו זכאים להשתתפות המדינה בשכר לימוד מכוח היותם נכים, חלקם הסדירו זה מכבר את מעמדם מול צה"ל כיוון שביצעו שירות אזרחי. כל אלה פנו אל משרד העבודה במהלך החודשים האחרונים וביקשו לשנות את הסטטוס שלהם ולעדכן את דרגת הזכאות להשתתפות המדינה בתשלומי המעונות בהתאם למצבם העדכני.

3. משרד העבודה השיב את פני כל הפונים ריקם. התשובה של המשרד הייתה אחידה – לפיה "מתוך הנחייה שהתקבלה מהאגף הבכיר לעידוד תעסוקת הורים, משרדינו אינו מורשה לשנות סטטוס תעסוקתי לאברך כולל החל מינואר 2025".

4. כלומר, מי שהיה רשום במשרד העבודה כתלמיד במוסד תורני לצורך השתתפות בשכר המעונות הסטטוס שלו "הוקפא", גם אם הוא התחיל לעבוד, או ללמוד, או שהייתה לו זכאות להשתתפות בשכר המעונות מכוח מקור נוסף.

5. החלטה זו של פקידים עלומים במשרד העבודה פגומה מכמה טעמים.

6. ראשית, ההוראה ניתנה בחוסר סמכות. כללי התמיכה אותם מפרסם המשרד הנה הנחיה מינהלית שניתנה על ידי הדרג המיניסטרילי. הכללים מחייב את מקבלי ההשתתפות לעדכן את המשרד בכל שינוי בסטטוס שלהם. הוראה שלא לעדכן את הסטטוס של תלמידי מוסדות תורניים שהחלו לעבוד או ללמוד מהווה חריגה מסמכות המסכלת את יישום ההנחיה המנהלית של הדרג המיניסטרילי.

7. שנית, ההוראה ניתנה במהלך שנת הלימודים, לאחר פרסום הכללים ובתוך תקופת המעבר שנקבעה בפסיקת בג"צ. זהו שינוי כללי משחק תוך כדי משחק ותכליתו היא אחת – לפגוע במי שהיו רשומים כתלמידי מוסדות תורניים. שינוי "כללי המשחק" במהלך השנה ולאחר פרסום מבחני הזכאות הוא פסול ותכליתו פסולה אף היא.

8. שלישית, מניעת עדכון הסטטוס חותרת תחת תכליתה של תקופת המעבר. תקופת המעבר נועדה לאפשר לתלמידי מוסדות תורניים חייבי גיוס לכלכל את צעדיהם ולהסתגל למצב החדש. אלה אכן כלכלו את צעדיהם והוסיפו עול פרנסה על עול לימוד תורה, או עול לימודי חול על לימודי קודש. כלומר, הם פעלו בדיוק בהתאם לתכליתה של תקופת המעבר. מניעת עדכון הסטטוס שלהם חותרת תחת תכליתה של תקופת המעבר.

9. לבסוף, הנחייה המונעת עדכון סטטוס הנה מכלילה, גורפת ונובעת מחשיבה סטריאוטיפית אנטי-חרדית של מקבלי ההחלטה. ככל שמאן דהו במשרד העבודה סבור, כי תלמידי מוסדות תורניים שהתחילו לעבוד, פתחו עסק, או התחילו ללמוד מציגים מצגי שווא – יתכבדו נא ויבדקו כל מקרה באופן פרטני ולא יטילו סטיגמה של רמאות על ציבור שלם. בשורה ארוכה של פסקי דין העדיף בית המשפט הנכבד הזה בדיקה פרטנית על הכללה גורפת. במיוחד זה הדין כאשר הכללה מטילה סטיגמה של רמאים על ציבור שלם.

אלה טעמי העתירה בהרחבה:

ב. הצדדים לעתירה

10. העותרת הנה חברה לתועלת ציבור העוסקת בצרכי הציבור של החברה החרדית.

11. המשיב 1 הוא שר העבודה, אשר משרדו מעניק תמיכות להורים אשר להם ילדים עד גיל שלוש הלומדים במעונות ומשפחתונים.

12. המשיב 2 הנה היועצת המשפטית לממשלה.

ג. עובדות והליכים קודמים

13. חוק לימוד חובה, תש"ט-1949 חל על כל ילד מגיל 3 ומזכה כל ילד ונער בלימוד חנם. פעוטות עד גיל שלוש אינם זכאים אוטומטית לחינוך חנם ועלות שהייתם במעונות יום נופלת על הוריהם. על מנת לעודד את יציאתם לעבודה של ההורים, משרד העבודה משתתף בשכר המעונות בהתאם למבחנים למתן תמיכות של משרד העבודה השתתפות בעלות שכר לימוד במעון או במשפחתון. מדובר בנוהל של משרד העבודה אשר ברגיל מתפרסם מדי שנה ואשר מפורטים בו תנאי הזכאות להשתתפות המדינה בתשלום למעון היום ודרגות הזכאות.

14. ביום ה-25.06.2024 ניתן פסק דין בבג"צ 6198/23 התנועה לאיכות השלטון נ' שר הביטחון, אשר קבע כי בהיעדר בסיס חוקי לפטור תלמידי הישיבות משירות צבאי לא ניתן להמשיך להעביר כספי תמיכות למוסדות הלימוד בגין תלמידים אשר לא קיבלו פטור כדין משירות צבאי, או ששירותם הצבאי לא נדחה כדין.

15. בעקבות פסק הדין ביום ה-11.08.2024 המשנה ליועצת המשפטית לממשלה חיווה את דעתו, כי עם פקיעת פרק ג'1 לחוק שירות הביטחון הממשלה לא מוסמכת עוד לעודד באמצעות מימון ממשלתי של מעונות היום את לימוד התורה של מלש"בים. בהתאם לחוות הדעת, תכלית המימון של מעונות היום הוא עידוד תעסוקה של ההורים. בעבר מבחני התמיכה ראו בלימוד תורה פעילות שוות ערך לעבודה, או ללימודים מוכוונים תעסוקה. הפטור משירות צבאי ניתן אף הוא על מנת לאפשר את הלימודים התורניים. כאשר הוראת הפטור משירות צבאי פקעה אין עוד סמכות לעודד באמצעות מימון מעונות היום את לימודי התורה של מי שמיועדים לשירות ביטחון לפי החוק, אך לא התייצבו

ולא גויסו לצה"ל (חוות הדעת של המשנה ליועצת המשפטית מצ"ב – **נספח 1**). עם זאת, היועצת המשפטית הודיעה, כי תינתן תקופת מעבר של שלושה חודשים עד לשלילת התמיכות בפועל.

16. לנוכח עמדה זאת של היועצת המשפטית, שר העבודה נמנע מלפרסם מבחני תמיכות ואילו בכנסת הוגשה הצעת חוק שתסדיר את עניין התמיכות.

17. מצב זה גרר שלוש עתירות לבג"צ. באחת – בג"צ 58820-08-25 אמת ליעקב נ' היועצת המשפטית לממשלה, העותרים דרשו לבטל את חוות הדעת האוסרת להמשיך בתשלום התמיכות בעבור מעונות היום לתלמידי מוסדות תורניים שלא הסדירו את מעמדם מול צה"ל. בבג"צ 45608-09-24 התנועה למען איכות השלטון נ' היועצת המשפטית לממשלה, העותרת דרשה לבטל את התשלומים לאלתר ללא תקופת מעבר ובשלישית, בג"צ 69215-09-24 קרן ברל קצנלסון נ' שר העבודה העותרים דרשו כי שר העבודה יפרסם מבחנים למתן תמיכות לשנת הלימודים תשפ"ה.

18. הדיון בשלושת העתירות אוחד וביום ה-25.11.2025 ניתן פסק דין בהתאם להצעת הפשרה של בית המשפט אותה אימצו רוב בעלי הדין, לפיה:

(1) שר העבודה יפרסם מבחני תמיכה לגבי כלל האוכלוסייה, בהתאם להנחיות היועצת המשפטית לממשלה, וזאת בתוך חודש-ימים.

(2) תיקבע תקופת מעבר נוספת בת 3 חודשים, לגבי עניינם של תלמידים במוסדות התורניים חייבי הגיוס, וזאת עד ליום 28.2.2025.

בית המשפט קבע, כי במצב שנוצר תקופת מעבר היא הכרח בל יגונה.

19. בהתאם לפסק הדין, שר העבודה פרסם מבחני תמיכה. לפי האמור במבחנים מטרת התמיכה היא "לצורך עידוד שילובם של הורים בשוק העבודה". זכאים לתמיכה הם הורים אשר בחזקתם פעוט המתחנך במעון יום או במשפחתון ואשר כל אחד משני ההורים משתייך לאחת הקבוצות המפורטות בסעיף 4.1 למבחנים, כלומר ההורים עובדים בהיקף האמור במבחנים, לומדים בלימודים שהמבחנים מכירים בהם, מקבלים דמי אבטלה, משרתים בשירות לאומי-אזרחי או בשירות צבאי, מקבלים אבטחת הכנסה או קצבת נכות והכל כאמור במבחנים. (המבחנים לשנת תשפ"ה מצ"ב – **נספח 2**).

20. באשר ללימודים תורניים נאמר במבחנים, כי אלה יהיו זכאים להשתתפות בשכר המעונות אם לומדים הם במוסדות הנתמכים על ידי משרד החינוך, בהתאם להיקף השעות הנדרש ומתקיים בהם פיקוח על נוכחות. אולם, בהתאם לפסק הדין בבג"צ 58820-08-20 הנזכר לעיל, נאמר במבחנים כי:

"לומדים במוסדות תורניים כאמור בסעיף זה יהיו זכאים לתמיכה עד ליום 28.2.2025, זאת בכפוף לעמידה ביתר תנאי מבחני תמיכות אלה.

החל מיום 1.3.2025 הוראות לעניין לומדים בלימודים תורניים אשר הסדירו מעמדם מול צה"ל, סוג ההסדר המזכה, התנאים והמסמכים הנדרשים להוכחת זכאותם יהיו בהתאם לתנאים המפורטים בנספח 14 ובטבלת המסמכים המצורפת למבחנים אלה".

21. סייג זה חל על הלומדים במוסדות תורניים אשר טרם הגיעו לגיל הפטור בעת פקיעת תוקפו של פרק ג1 לחוק שירות ביטחון, תשמ"ו-1986, כלומר גברים שנולדו לאחר תאריך ה-16.07.2023.

22. לומדי התורה הלומדים בישיבות בכוללים אינם עשויים מקשה אחת. חלקם נשאו בעול הפרנסה במסגרת עבודה בהיקף המזכה בהשתתפות בשכר המעונות עוד לפני ההחלטה לשלול את התמיכות מתלמידי מוסדות תורניים שלא הסדירו מעמדם מול צה"ל. חלקם ניצלו את תקופת המעבר לצורך מציאת עבודה, פתיחת עסק, או השתלבות בלימודים מוכווני תעסוקה, תוך שהם נושאים בעול התורה ובעול הפרנסה גם יחד. בידי חלק מן הלומדים היה כבר פטור משירות בצה"ל בשל מצב בריאותי. חלקם שקדו על תלמודם לאחר שסיימו שירות אזרחי-לאומי. בנוסף, כמה מלומדי המוסדות התורניים היו נכים המקבלים קצבת נכות.

23. לאחר פרסום מבחני התמיכה, רבים מתלמידי המוסדות התורניים שהיו זכאים להשתתפות המדינה בשכר המעונות גם לפי המבחנים החדשים, בין משום שיצאו לעבודה או ללימודים, או מכיוון שמעמדם מול צה"ל היה מוסדר, ביקשו לעדכן את הסטטוס שלהם במשרד העבודה ולקבל דרגת השתתפות בהתאם למצבם לפי מבחני התמיכה. רבים אחרים שינו את מצבם ויצאו לעבוד, פתחו עסק, או התחילו ללמוד וזאת בהבנם כי לא יוכלו שלא להוסיף קמח על תורה, כיוון שללא הקמח לא תהיה תורה.

24. בהקשר זה נעיר, כי בעקבות העגה של משרד העבודה, גם אנו מכנים "סטטוס" את עובדת היותו של המבקש עומד באחד ממבחני הזכאות המפורטים בסעיף 4.1 למבחנים.

25. ברם, כל הפונים לעדכן את סטטוס הזכאות, על שלל נסיבותיהם ומורכבויותיהם נענו בתשובה סטנדרטית אחת בזו הלשון:

מתוך הנחייה שהתקבלה מהאגף הבכיר לעידוד תעסוקת הורים, משרדינו אינו מורשה לשנות סטטוס תעסוקתי לאברך כולל החל מינואר 2025.

26. כלומר, מדיניות משרד העבודה הנה פעם אברך – תמיד אברך. לא יעזור למי שהיה רשום כאברך שהתחיל לעבוד ואף צירף תלושי שכר, לא יעזור לאברך שהחל בלימודים מוכווני תעסוקה, או שסיים שירות לאומי-אזרחי, ואף נכות לא תהיה לעזר. גם מי שעומד בקריטריונים אחרים, חילופיים, המזכים אותו בתמיכה בתשלום מעונות היום, לא יוכל לעדכן את הסטטוס שלו ולממש את זכאותו אם לפני ה-1 בינואר 2025 היה רשום כאברך.

27. מדיניות זו של משרד העבודה המיטה אסון כלכלי על משפחות רבות אשר כלכלו את צעדיהן בתקופת המעבר בהתאם לנוהל התמיכות שפורסם ושינו את מצבן. היא המיטה אסון כלכלי גם על אלה שבתמימותם ביקשו תמיכה בתשלום שכר המעונות כאברכים, אף שהיו זכאים עוד בתחילת

שנת הלימודים לתמיכה מכוח קריטריון אחר. כולם נפלו קורבן להנחיה גורפת וחסרת אבחנה, לפיה מי שאיתרע מזלו ללמוד תורה לא יהא זכאי לתשלום התמיכות, גם אם במקביל הוא עובד כשכיר או כעוסק פטור, או לומד, או שכבר סיים שירות אזרחי, או שהוא נכה המקבל קצבה.

28. מדיניות זו של משרד העבודה יצרה מצבים אבסורדיים. ניתן כמה דוגמאות:

(א) מר [REDACTED] השלים שירות לאומי-אזרחי עוד בשנת ... בהתאם לסעיף 26 לחוק שירות הביטחון זכאי הוא לפטור משירות סדיר. אמנם במשרד העבודה הוא היה רשום כאברך, אך מעמדו מול צה"ל הוסדר. אף על פי כן, זכאותו להשתתפו בתשלום שכר הלימוד במעון עבור בתו הפעוטה הופסקה החל מ-1 במארכ 2025 ולמרות פניות מרובות למשרד העבודה הסטטוס שלו לא עודכן משך שלושה חודשים. רק בסוף חודש מאי 2025, לאחר שמשרד העבודה מנע ממשפחת גוטשטיין תמיכות משך שלושה חודשים, ולאחר פניות וטרטורים אינספור, עודכן הסטטוס. [אישור על שירות לאומי-אזרחי מצ"ב – נספח 3; תדפיס בנוגע ל(היעדר) זכאות להשתתפות בשכר מעונות החל מ-1.3.2025 מצ"ב – נספח 4].

(ב) מר [REDACTED] הנו עוסק פטור, אשר פתח עסק פטור עוד ביולי 2024. במהלך המחצית השנייה של 2024 היו לו הכנסות של 12,450 ש"ח, סכום נמוך מן הסכום המינימלי המזכה בתמיכה, אך בשל היותו בעל עסק חדש, בהתאם לסעיף 4.1.1.4 למבחנים בחצי השנה הראשונה הזכאות לתמיכה אינה מותנית ברף הכנסה מינימלי. מר שווימר גם לומד תורה ומשום כך היה רשום במשרד העבודה כאברך. כפי הנראה, גדולה עוינותם של פקידי משרד העבודה לאברכים ומי שנכתם בכתם אברך, גם אם הוא שילב עבודה עם לימודים, גדול עונונו מנשוא ואין הוא יכול לקבל דרגת זכאות בזכות עבודתו, כי עוון לימוד התורה מאפיל על הזכות שבעבודה. על כן, משרד העבודה מיאן עד כה לשנות את הסטטוס שלו מאברך לעוסק פטור ולקבוע לו דרגת זכאות בהתאם להכנסותיו מעסק. (אישור עוסק פטור ובקשה למשרד העבודה מצ"ב – נספח 5).

(ג) מר [REDACTED] הנו אברך שהתחיל לעבוד בחודש פברואר 2025 בעמותת לביא – עמותת עירונית לפיתוח החינוך בירושלים. אף על פי שהציג למשרד העבודה תלושי שכר לחודשים פברואר, מארס ואפריל, המשרד ממאן לשנות את הסטטוס שלו מאברך לעובד וזאת בטענה כי חייבי גיוס שאין להם פטור משירות סדיר לא יוכלו לקבל דרגת זכאות, גם אם הם התחילו לעבוד ויש להם תלושי שכר. [אישור העסקה ותלושי שכר מצ"ב – נספח 6].

(ד) מר [REDACTED] נמצא על ידי וועדה רפואית מיוחדת בלתי כשיר לשירות. הודעה על כך ניתנה לו ביום ה-20/03/2025. לכאורה, הסטטוס שלו מול רשויות הצבא הוסדר. ברם, כפי הנראה, ההוראה שניתנה במשרד העבודה לא לשנות את הסטטוס של לומדי מוסדות תורניים לא מאפשרת לשלם את השתתפות המדינה בשכר המעונות גם ללומדי מוסדות תורניים אשר קיבלו פטור כדין מחובת הגיוס. (החלטת וועדה רפואית מיוחדת ותדפיס בנוגע ל(היעדר) זכאות לתמיכות מצ"ב – נספח 7).

ה) מר [REDACTED], אב לשני ילדים, בעוונותיו כי רבים לומד בכלל. לצד זאת, הוא עובד בחברה בוני מגדל שלום בע"מ החל מחודש דצמבר 2024. כפי הנראה, העובדה כי הנ"ל לומד תורה לצד העבודה אינה נותנת מנוח לפקידי משרד העבודה ומשום כך אלה ממאנים לעדכן את הסטטוס שלו וכך נמנעת השתתפות המדינה בשכר מעונות ילדיו. (תלושי השכר לחודשים דצמבר – אפריל ותדפיס ביחס ל(היעדר) הזכאות להשתתפות המדינה בשכר המעונות מצ"ב – נספח 8).

ו) מר [REDACTED] למד תורה ובמקביל התחיל ללמוד הוראה במכון אחיה בהיקף של 24 שעות שבועיות. (אישורי לימודים ומערכת שעות מצ"ב – נספח 9). למרות פניותיו הרבות למשרד העבודה, הסטטוס שלו לא שונה, תוך שפקידי משרד העבודה מבהירים לו כי לא ניתן לשנות את הסטטוס מאברך.

29. אלה רק כמה מתוך מאות הפניות שקיבלה העותרת ממי שנפגעו מגזירת משרד העבודה. העותרת פנתה למשיבים ביום ה-29 באפריל 2025, אך טרם קיבלה תשובה לפנייתה (פנייה מצ"ב – נספח 10). לנוכח מצוקתם של המשפחות של לומדי תורה שהוסיפו עול פרנסה על לימודיהם, פונה העותרת לבית המשפט הנכבד הזה בבקשת סעד.

30. מדיניות משרד העבודה שלא לעדכן את סטטוס הזכאות של אברכים אשר שינו את מצבם והתחילו לעבוד, או ללמוד, או שיש להם זכאות לתמיכה שלא מכוח לימודיהם במוסד תורני (למשל, בשל קבלת קצבת נכות), או שהנם פטורים משירות ביטחון בשל סיום שירות אזרחי, חוטאת במספר פגמים מהותיים המצדיקים את ביטולה ואלה הם:

ד. חוסר סמכות – סתירה להנחייה מיניסטרילית

31. מדיניות משרד העבודה ביחס להשתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעונות מעוגנת במבחנים, אשר פורסמו בחתימת מנכ"ל המשרד ובאישור וועדת התמיכות המשרדית. המבחנים פורסמו בעקבות פסיקת בית המשפט הנכבד הזה בעתירה נגד שר העבודה ומשכך ברי כי הם פורסמו על דעתו. מעמדם של המבחנים האלה הן כמעמד הנחיה מינהלית מיניסטרילית – הנחייה של מי שעומד בראש המשרד לכפופיו. ביחס לפקידי משרד העבודה זוהי הנחיה "אנכית" שאינה מעגנת פרקטיקה מומלצת, אלא זוהי הנחיה של הדרג הממונה לדרג כפוף.

32. תכליתה של ההנחיה, כעולה מן הפתיח שלה, היא לעודד תעסוקת הורים. כלומר, בראי ההנחיה, המצב שהיא מבקשת ליצור הוא שני הורים עובדים, או לומדים בלימודים מקדמי תעסוקה. ההנחיה גם מחייבת את ההורים המקבלים את התמיכות לעדכן את המשרד על כל שינוי במצבם.

33. לצד ההנחיה הכתובה התפתחה במשרד העבודה תורה שבעל פה – הנחיה שאינה מעוגנת בכתובים (למצער, הנחיה שלא פורסמה לציבור בהתאם לסעיף 6(א) לחוק חופש המידע, תשנ"ח-1998, למרות החשיבות הברורה שלה לציבור), ולפיה סטטוס האברכים אשר התחילו לעבוד, לעסוק בעסק, ללמוד, או שהם זכאים לתמיכות מכוח מבחנים אחרים אינו מעודכן.

34. כלומר, לצד ההנחיה הגלויה, יש מדיניות סמויה, שאינה מעוגנת בכתובים ושלא ברור מכוח מה היא נוהגת. מדיניות סמויה זו מסכלת את תכליותיה של ההנחיה המיניסטריאלית שפורסמה. בעוד שהנחייה המיניסטריאלית מבקשת לעודד תעסוקת הורים, המדיניות הנוהגת בפועל מכוח התורה שבעל פה מאותתת להורים, שבין אם יעבדו ובין אם לאו, בין אם יקבלו שכר עבודתם ובין אם לאו, בין אם ילמדו ובין אם לאו – כל עוד רבב לימוד התורה דבק בהם – לא יוכלו הם לקבל דרגת זכאות להשתתפות המדינה בשכר המעונות.

35. מעמדה של תורה שבעל פה המשרדית בפירמידת הנורמות של המשרד אינה יכולה להיות גבוה ממעמד ההנחיה המיניסטריאלית הכתובה והמפורסמת לציבור. רק הפה שהתיר יכול לאסור ורק הנחיה כתובה וחתומה בידי השר, או המנכ"ל, יכולה לסתור את המבחנים שפורסמו לציבור, או לסכלם. אחרת, יימצא כי נוהג פקידותי יכול לסכל את מדיניות השר. משכך, התורה שבעל פה המונעת את שינוי הסטטוס של אברכים שהתחילו לעבוד, לעסוק בעסק, או ללמוד, ניתנה בחוסר סמכות בהיותה סותרת הנחיה בעלת מעמד נורמטיבי גבוה יותר.

ה. שינוי כללי משחק תוך כדי המשחק – פגיעה בהסתמכות ובציפייה

36. המבחנים פורסמו בדצמבר 2024 ותשלומי התמיכות לתלמידי המוסדות התורניים שלא הסדירו מעמדם מול צה"ל פסקו החל מ-1 במארכ 2025. המדיניות שהיא תורה-שבעל-פה של משרד העבודה, לפיה אין משנים סטטוס אברך לכל סטטוס אחר נתגלתה לתדהמתם של אלה שביקשו לעדכן את הסטטוס שלהם אך בחודש מארכ 2025, כאשר אלה שביקשו לעדכן את הסטטוס נתקלו בסירוב.

37. במבחנים שפורסמו לא נאמר מאומה על הדין המיוחד לאברכים, אשר אינו מאפשר להם לעדכן את הסטטוס שלהם בהתאם למצבם התעסוקתי או הלימודי. להיפך, במבחנים קיימת הנחיה מפורשת לעדכן את משרד העבודה בכל שינוי בתנאי הזכאות.

38. פרסום המבחנים יוצר אצל הציבור ציפייה סבירה שמשרד העבודה ינהג לפיהם ומזמין הסתמכות על האמור בהם. לומדי מוסדות תורניים נהגו בהסתמך על המבחנים כפי שפורסמו – הוסיפו קמח על תורה, יצאו לעבוד, פתחו עסק, או החלו ללמוד לימודים מקדמי תעסוקה. הם עשו זאת מתוך הבנה, כי על פי המבחנים כפי שאלה פורסמו לציבור, הם יהיו זכאים להשתתפות המדינה בתשלום שכר הלימוד במעונות היום של ילדיהם. הם כלכלו את צעדיהם בהתאם למדיניות המשרד שבאה לידי ביטוי במבחנים.

39. אולם, פקידים עלומים במשרד העבודה החליטו הלכה למעשה לשנות את הכללים לאחר שאלה פורסמו ולאחר שבני הציבור הסתמכו עליהם ופעלו על פיהם ומנעו (וממשיכים למנוע) את האפשרות לעדכן את הסטטוס ואת דרגת הזכאות בהתאם לסטטוס העדכני של מי שהיו רשומים כאברכים. זהו "שינוי כללי משחק תוך כדי משחק", אשר המשפט המינהלי הישראלי סולד ממנו.

40. "המשחק" בהקשר זה מתחיל בפרסום המבחנים. המבחנים נועדו לעודד תעסוקה של ההורים ויוצרים תמריץ לתעסוקה בדמות השתתפות בשכר הלימוד במעונות להורים עובדים או לומדים בלימודים מקדמי תעסוקה. חלק מן האברכים, אבות לפעוטות, נענו לתמריץ והחלו להשתלב בתעסוקה על מנת לעמוד במבחני התמיכה ולשמור על זכאותם להשתתפות המדינה בשכר הלימוד של מעונות ילדיהם. עתה בא משרד העבודה ואומר, למעשה, כי לשווא ישנו האברכים את התנהגותם ולשווא יכלכלו את מעשיהם בהתאם לתמריצים שיוצרים המבחנים, מכיוון שהחל מינואר 2025 לא ניתן לשנות את הסטטוס אברך. זאת יגלו המבקשים לשנות את הסטטוס רק בדיעבד, לאחר שיפנו למשרד העבודה בבקשה מתאימה הנתמכת במסמכים.

41. לו מדיניות זאת נקבעה במסגרת המבחנים ופורסמה לציבור במועד, יחד עם המבחנים, יכולים היו לומדי המוסדות התורניים שבמקביל עבדו, עסקו בעסקים, או למדו לימודים מקדמי תעסוקה, או שהיו זכאים לדרגת השתתפות מכוח כל מבחן אחר זולת לימודים תורניים, לבקש את דרגת ההשתתפות מכוח אותו מבחן נוסף החל עליהם. לו מדיניות זאת נקבעה מראש, יתכן שחלק מן האברכים אשר העמיסו עול תעסוקה על עול התורה, לא היו יוצאים לעבוד.

42. מדיניות של מניעת שינוי הסטטוס, שהיא בגדר תורה שבעל פה שגובשה לאחר פרסום מבחני התמיכה, שלא פורסמה לציבור באופן מסודר ושהוחלה מינואר 2025 אך נודע עליה רק במארכ 2025, מהווה שינוי כללי משחק תוך כדי משחק באופן הפוגע בהסתמכות ובציפיותיהם הסבירות של מקבלי ההשתתפות בשכר לימוד במעונות.

ו. מדיניות חותרת תחת תכליתן של תקופות המעבר

43. מניעת האפשרות לעדכן את הסטטוס חותרת תחת תכליתן של תקופות המעבר כפי שנקבעו תחילה בידי היועצת המשפטית לממשלה ולאחר מכן בהחלטת בית המשפט הנכבד הזה.

44. תקופת מעבר מטיבה וטבעה נועדה לאפשר לבני הציבור להיערך ולהסתגל למצב החדש ולכלכל את צעדיו כדי להתאים את עצמו ואת התנהלותו למצב החדש. רבים מלומדי המוסדות התורניים אכן שינו את מצבם בתקופת המעבר, התחילו לעבוד, ללמוד, או לעסוק בעסק. הקפאתם בסטטוס של אברכים למרות השינויים שחלו במצבם מסכל את תכליתה של תקופת המעבר שנועדה לאפשר להם להתאים עצמם למצב החדש.

45. מן הראוי להזכיר, כי תכלית המבחנים אינה עידוד גיוס חרדים, אלא עידוד התעסוקה של ההורים. כלומר, המבחנים אדישים לשאלה האם אבי הפעוט הלומד במעון חייב גיוס או לא, משתמט מחובתו זו או משתף פעולה עם הליכי הגיוס, וזאת כל עוד ההורים עובדים. כלומר, לפי המבחנים, גם ילדיהם הפעוטים של גברים שאינם משתפים פעולה עם הליכי הגיוס (או שלא קיבלו צו התייצבות למרות היותם בגיל הגיוס) זכאים להשתתפות המדינה בשכר המעונות, כל עוד שני ההורים עובדים או לומדים בלימודים מקדמי תעסוקה.

46. כלומר, כאשר האיש עובד, או לומד בלימודים מקדמי תעסוקה, שאלת הסטטוס שלו אל מול צה"ל, קיומו של צו התייצבות בעניינו, או מידת שיתוף הפעולה שלו עם הליכי גיוס הנה שיקול זר ביחס לתכלית המבחנים. המבחנים נועדו לעודד תעסוקה, הם לא נועדו לעודד גיוס, או להוות סנקציה על אי-התייצבות בלשכת גיוס. על כן, כאשר אבי הפעוט עובד, או לומד לימודים מקדמי תעסוקה, אין מקום לשקול את שיקולי הגיוס בקביעת דרגת הזכאות שלו להשתתפות בשכר המעונות ובשינוי הסטטוס ודרגת הזכאות על מנת להתאימם למצבו העדכני של האב.

ז. מדיניות גורפת המבוססת על סטריאוטיפים

47. חמורה ופוגענית מכל היא העובדה, כי מדיניות של הקפאת הסטטוס של האברכים ששינו את מצבם התעסוקתי או הלימודי, או ביקשו לעדכן את הסטטוס שלהם כיוון שהתקיים בהם אחד המבחנים האחרים (למשל, היותם בוגרי שירות לאומי, או נכות), מבוססת על הנחה מוסווית כי כל החרדים רמאים ויש להתייחס לבקשותיהם בחשדנות, כאל בקשותיהם של רמאים המבקשים להונות את המערכת. רק כך ניתן להסביר את ההחלטה שלא לשנות את הסטטוס של תלמידי מוסדות תורניים שהתחילו לעבוד, ללמוד, או ביקשו לשנות את הסטטוס שלהם לנוכח זכאותם לתמיכות לפי אחד המבחנים האחרים. הרי האיסור לשנות את הסטטוס חל רק על תלמידי מוסדות תורניים ולא על כל בקשה אחרת לקבלת תמיכה או שינוי סטטוס.

48. גם אם המבקשים חושדים כי בין המבקשים לשנות את הסטטוס יש כאלה שאינם מציגים מצגים אמתיים, אין הם רשאים להתייחס לכל הציבור כציבור של רמאים ולעכב את הבחינה של הבקשות לשינוי הסטטוס של כולם, כאשר הם פוגעים בציבור רחב על סמך הנחות סטריאוטיפיות המבוססות על עוינות כלפי הציבור החרדי. רשות אינה רשאית לנהוג בחרדופוביה.

49. בית המשפט הנכבד הזה קבע לא פעם, כי בחינה פרטנית עדיפה על כללים גורפים ועל פסילה גורפת. בייחוד, כאשר ההחלטה הגורפת מבוססת על ייחוס של מרמה והתנהגות שלילית כלפי נשואי ההחלטה. למשל, כאשר מדובר היה בתוספות שכר לעובדי מדינה ביקש בית המשפט נכבד הזה לנהוג בזהירות ולבצע בדיקה פרטנית לפני ששוללים תוספות שכר שהושגו, לכאורה, שלא כדין.

50. נפנה בהקשר זה לבג"צ 3379/03 מוסטקי ואח' נ' פרקליטות המדינה ואח', פ"ד נח(3) 865. באותה פרשה דובר בהחלטת המדינה לשלול את ההכרה בשקילות התארים שהשיגו עובדי המדינה, שוטרים וסוהרים, באוניברסיטת לטביה באמצעות למידה מרחוק. חקירת המשטרה העלתה, כי הליך הלימודים והענקת התארים היו נגועים במרמה וסטודנטים רבים לא באמת ביצעו את המטלות האקדמיות לתואר. על כן, נציבות שירות המדינה והממונה על השכר החליטו תחילה להקפיא את ההכרה בתארים אלה לשכר, ולאחר מכן לבטלה כליל.

51. בית המשפט העליון פסק, כי לא ניתן לקבל החלטה גורפת ביחס למאות ואף אלפי עובדי מדינה הנוגעים בדבר בלא עריכת בדיקה פרטנית ובלא גיבוש תשתית עובדתית לקבלת החלטה ביחס לכל אחד מהם. לא ניתן להעמיד ציבור שלם בחזקת רמאים ולקבל החלטות על סמך חזקת רמאות זאת.

הדבר מכרסם בחזקת החפות, ופוגע בעקרון המידתיות – אין מדובר באמצעים שפגיעתו פחותה ונזקה של ההחלטה הגורפת רב מתועלתה. כה אמר בית המשפט העליון בעניין מוטסקי:

על שום מה ייפגעו מי שאין ראיות שהתואר האקדמי אשר בידיהם הושג בדרך לא כשרה והמוחזקים כמי שקיבלוה בתום-לב? על שום מה בשל חטאם של מעטים ייפגע ציבור של אלפים? חטאם של מעטים מצדיק נקיטת סנקציה נגדם, פגיעה בהם ולא פגיעה בציבור גדול של אלפים, אשר עניינו הפרטני של כל אחד מהם לא נבחן כלל. פגיעה אחרונה זו הינה פגיעה מעבר לנדרש. על אי-מידתיות של החלטה כללית החלה על רבים, אשר אינה מביאה בחשבון את הנסיבות הנוגעות לאנשים פרטניים הנמנים עם אותם רבים, ראו: דנג"ץ 4191/97 רקנט נ' בית-הדין הארצי לעבודה; ובג"ץ 6971/98 פריצקי, עו"ד נ' ממשלת ישראל.

גם התנאי השלישי אינו מתקיים: אין מתקיים יחס ראוי בין התועלת הצומחת מהפעלת האמצעי לבין הנזק שהיא גורמת. הנזק לעותרים ולמקבלי תואר אחרים, אשר אין ראיות לפסול בהתנהגותם, הינו כבד. הנזק הוא גם במישור הכספי ובתנאי העבודה שלהם וגם בכך שהם מוחזקים כמי שדבק פגם בלימודיהם, ואולי אף בהם אישית, ועל-כן נלקח מהם מה שהם היו ראויים לו ביחסי העבודה שלהם עם מעסיקתם – המדינה. הם ניוזקים לכאורה על לא עוול בכפם, כיוון שאין טענה לגבי התנהגותם באופן אישי. למעשה, הם סופגים כולם עונש קולקטיבי שהנזק בצדו רב ביותר.

52. דברים אלה יפים אף לענייננו. מדוע ייפגעו אנשים אשר התחילו לעבוד, פתחו עסק פרטי, או התחילו לימודים – והכול בתום לב – בשל חשדם של פקידי משרד העבודה שמא מדובר ברמאים?! – על שום החשד מהרהורי לב של הפקידים שמא מדובר ברמאים?! והרי בעניין אוניברסיטת לטביה שנדון בפסק הדין מוטסקי החשד למראות היה מבוסס על חקירת משטרה ואילו בעניינינו מה הבסיס לאותו חשד? – דעות קדומות וסטריאוטיפים אנטי-חרדיים של הפקידות?

53. משום כך, חייבים המשיבים להתייחס לבקשות לשינוי הסטטוס של מי שקיבלו דרגת השתתפות בשכר המעונות על בסיס היותם תלמידי מוסדות תורניים באופן פרטני, כבקשות של פרטים ולא כקולטיב של רמאים. חייבת הרשות לראות באנשים אלה פרטים ולבחון את עניינם ואת נסיבותיהם באופן פרטני ולקבל החלטה פרטנית ביחס לכל אחד מהם.

ח. דחיפות הסעד

54. החל מודש מארס 2025 אלפי משפחות איבדו את זכאותן להשתתפות המדינה בשכר הלימוד של ילדיהן במעונות. לנוכח זאת, מאות אנשים שינו את התנהגותם כדי להתאים עצמם למצב החדש ולא להגיע לפת לחם – היו שהתחילו לעבוד כשכירים, היו שפתחו עסקים, היו שהתחילו לימודים מקדמי תעסוקה בנוסף ללימודיהם התורניים והיו שלא היו צריכים לשנות את התנהגותם – הם בלאו הכי היו זכאים לדרגת השתתפות מכוח אחד המבחנים האחרים. המבחנים השיגו את תכליתם – הם עודדו את תעסוקתם של שני ההורים. אבות שקודם רק למדו בשיבות גבוהות וכוללים הוסיפו עבודה על לימוד התורה והחלו להשתלב במעגל התעסוקה. המשיבים התעלמו מכל זה ומיאנו עד כה לעדכן את הסטטוס של אותם אבות לפעוטות ששינו את מצבם.

55. אף על פי כן, משרד העבודה עצר את דרגת הזכאות של מי שקיבלוה מתוקף היותם אברכים בשיבות גבוהות ובכוללים ואינו בוחן, בהחלטה מערכתית ומודעת, את בקשותיהם של אלה אשר שינו את

התנהגותם כדי לעמוד במבחנים במתכונתם החדשה ואף לא בוחן את בקשותיהם של אלה, תוך שהוא מסב פגיעה כלכלית קשה למשפחותיהם.

56. מן הטעמים האלה, הסעד של בחינה פרטנית של בקשות שינוי סטטוס של מי שהיו זכאים להשתתפות בתשלום שכר הלימוד במעונות מכוח לימודיהם בישיבות גבוהות ובכוללים ועתה שינו את מצבם, או שמתקיים בהם מבחן זכאות אחר, הנו סעד דחוף ביותר – כל יום שעובר מבלי שבקשות אלה נבחנות מעמיק את מצוקת העוני של משפחות המבקשים.

ט. הסעדים

מן הטעמים האלה, מתבקש בית המשפט הנכבד להוציא צו על תנאי שיורה למשיבים לבוא וליתן טעם מדוע לא תבוטל כל הנחיה שלא לשנות את סטטוס הזכאות של מי שהיו רשומים כלומדים במוסדות התורניים וביקשו לשנות את סטטוס הזכאות שלהם מאברך לכל סטטוס אחר בהתאם למצבם ועמידתם במבחני הזכאות; מדוע לא ייבחנו לאלתר כל בקשות השינוי של אותם אלה שהיו רשומים כלומדים במוסדות תורניים ומדוע לא ישונה לאלתר הסטטוס שלה בהתאם למצבם העדכני, כפי שהוא עולה מבקשות שהגישו.

יצחק בם, עו"ד
בי"כ העותרת